

Віктор Гвоздь

президент Центру «Борисфен Інтел», кандидат військових наук, генерал-лейтенант запасу

Особливості розвитку ситуації в світі у 2018 році в контексті національних інтересів України

1. Збройна агресія Росії проти України. Особливості дій Російської Федерації та партнерів і союзників України

У 2018 році збройні дії Російської Федерації і надалі відчутно позначались на розвитку ситуації довкола України, на її безпеці та національних інтересах. Зокрема, Росія продовжувала збройні провокації на Донбасі, посилювала контроль над Кримом. І все це супроводжувалось активною антиукраїнською риторикою з погрозами на адресу Української держави, демонстрацією військової сили поблизу українських кордонів. Найбільш інтенсивні бойові зіткнення, як і раніше, відбувались біля Донецька, Луганська і Маріуполя та на Світлодарській дузі, коли проросійські сили систематично обстрілювали позиції українських військ та мирні населені пункти, у спосіб застосування диверсійно-розвідувальних груп проводили розвідку чи напади на опорні пункти і тиллові об'єкти ЗС України.

Також російські війська з підпорядкованими їм збройними формуваннями «ДНР» і «ЛНР» були готові до виконання більш масштабної наступальної операції вглиб України. Її елементи супротивник опрацьовував у вигляді маневрів та навчань як на окупованих територіях Донбасу, так і в суміжних з Україною районах Росії. На базах та складах у самопроголошених республіках накопичувалися запаси військової техніки, озброєнь, боеприпасів і військового спорядження, матеріально-технічних засобів.

Росія також прагнула зміцнити на Донбасі свій контроль над «ДНР» і «ЛНР» у спосіб нейтралізації окремих лідерів сепаратистів, які робили спроби реалізувати власні інтереси. У серпні 2018 року внаслідок теракту загинув т. зв. глава «ДНР» О. Захарченко. Цей інцидент Москва намагалась активно використати для досягнення низки інших цілей, у т. ч. дискредитувати Україну в очах світової спільноти і провести «вибори» у самопроголошених республіках, що б послужило формальним актом їх легалізації. Всупереч Мінським домовленостям такі «вибори» відбулися 11 листопада 2018 року. Новим «главою» «ДНР» обрано Д. Пушиліна, а «ЛНР» — Л. Пасечника. Водночас

Москва зміцнювала свої позиції на Кримському півострові шляхом активної мілітаризації

«переобиралися» і «парламенти» цих самопроголошених республік.

На Кримському півострові Москва в основному зміцнювала свої позиції, насамперед шляхом активної мілітаризації. Так, у 2018 році до складу Чорноморського флоту як головної військової сили Росії в Криму, було включено 10 нових кораблів і катерів, у т. ч. фрегат (сторожовий корабель) «Адмірал Макаров», два малих ракетних кораблі проекту «Буян-М», три патрульні кораблі, два тральщики і швидкісний десантний катер нового проекту.

Не припинялося посилення тамтешньої системи ППО. У січні 2018 року в районі м. Севастополь заступив на бойове чергування дивізіон ЗРК С-400 зі складу 12-го зенітного ракетного полку (штаб — м. Севастополь) 31-ї дивізії ППО (штаб м. Севастополь) 4-ї армії ВПС та ППО. У складі 100-го радіотехнічного полку (штаб — район м. Севастополь) 31-ї дивізії ППО розгорнуто нову РЛС «Небо-М», що призначена контролювати повітряний простір над Чорним морем та південною частиною України. Зрозуміло, все це супроводжувалось активними заходами оперативної і бойової підготовки всіх компонентів угруповання російських окупаційних військ у Криму. Найбільш масштабною за характером серед таких вважається серія навчань дислокованих

на півострові підрозділів ЧФ РФ, 4-ї армії ВПС та ППО, сухопутних і повітряно-десантних військ, що відбулися наприкінці вересня 2018 року у рамках підсумкової перевірки ЗС Росії. Опрацьовувались питання участі утрюповання російських військ у Криму в збройному конфлікті (війні) між Росією та НАТО, в т. ч. в оборонних та наступальних операціях ЗС РФ.

Новою формою агресивних дій росіяні проти України у 2018 році можна вважати перешкоджання її економічній діяльності в Азово-Керченському регіоні та намагання встановити свій повний контроль над цим регіоном. Так, Росія під різними приводами закривала для судноплавства окремі райони Азовського моря, у масовому порядку затримувала українські та іноземні судна, що прямували через Керченську протоку до портів Бердянськ і Маріуполь, перешкоджала українським рибалкам займатися промисловим виловом риби. І все це росіяни робили з метою завдати економічних збитків Україні, перебрати на себе транспортні потоки в Азовському регіоні і створити ще один конфліктний осередок на кордоні України, внаслідок якого розпорозуватимуться її економічні ресурси та посиляться напруженість в українському суспільстві. До того ж Росія, окупувавши

Держава		Місія
 Начальник Генерального штабу ЗС України підписує меморандум про співпрацю між США та українськими військами до стандартів НАТО	Велика Британія	Станом на 2017 рік в Україні в рамках операції «Orbital» знаходилося 100 британських інструкторів
	Німеччина	При Уряді України діє німецький стратегічний радник вищого рівня
 Американський інструктор навчає українських солдатів на Воєвиському полігоні	Канада	Станом на 2016-2017 рр. на Україні в рамках операції «Unifier» знаходилося 200 канадських інструкторів. Також Канада бере участь в роботі багатонаціональної Об'єднаної комісії з реформи оборони і співробітництва в галузі безпеки з Україною (МJC). Крім того, при Уряді України діє канадський стратегічний радник вищого рівня
 Навчально-тренувальна місія Великої Британії у ВМС ЗС України	Литва	Станом на 2017 рік на Україні в рамках місії JMTG-U знаходилося 16 литовських інструкторів. Литва реалізовує програму навчання українських парамедиків. Також Литва бере участь в роботі багатонаціональної Об'єднаної комісії з реформи оборони і співробітництва в галузі безпеки з Україною (МJC)
 Перша тренувальна місія литовсько-польської української військової бригади	Польща	Польща брала участь у всіх багатосторонніх військових навчаннях з Україною. Вона реалізовує програму співпраці з Державною прикордонною службою України. Один з основних напрямів — підготовка інструкторів по роботі з мобільними підрозділами
 Канадські військові місії «Unifier» розгорнули презентаційний батальйонний тактичний оперативний центр в Одеській військовій академії	США	Станом на 2016-2017 рр. на Україні в рамках місії JMTG-U знаходилося 310 американських інструкторів. Вони проводять навчання п'яти батальйонів Збройних Сил України і одного батальйону Сил спеціальних операцій України
	Хорватія	Хорватія реалізує проект підготовки військових медичних працівників та психологів, а також два проекти щодо розминування
	Естонія	Естонія реалізовує програму навчання українських парамедиків

Тренувальні місії США та НАТО з підготовки українських військовослужбовців

Кримський півострів, зараз намагається змінити схему розподілу Азовського моря. Загалом передбачається відхід до Російської Федерації більшої частини азовської акваторії — від Криму і до її Ростовської області та Краснодарського краю. З цією метою РФ нарощувала в Азовському регіоні свою військову присутність, де зосереджено щонайменше 40 кораблів і катерів, у т. ч. передислокованих з Чорного та Каспійського морів. Наведена ситуація суттєво загострилася після початку активних кроків України з відстоювання своїх інтересів в регіоні. Що саме і засвідчив інцидент в Керченській протоці 25 листопада 2018 року, коли російські військові обстріляли і захопили два катери і буксир ВМС України. По суті, це стало першим відкритим випадком застосування Росією військової сили проти України з початку збройної агресії в 2014 році, що надало інциденту знакового характеру.

Фактично Москва таким чином заблокувала процес політичного врегулювання конфлікту на Донбасі, висунувши до того ж неприйнятні для України умови проведення зустрічей у нормандському форматі на вищому рівні, за якими вимагає визнати «ДНР» і «ЛНР» без виведення російських військ з їх території. Аналогічно безуспішними можна

назвати зустрічі тристоронньої контактної групи у Мінську, де розглядалися питання розведення військ на окремих ділянках фронту, обміну полоненими, функціонування контрольно-пропускних пунктів та деякі інші проблеми місцевого значення. Крім того, Росія блокувала українську ініціативу щодо розгортання міжнародної миротворчої місії ООН як у всій зоні конфлікту, так і на українсько-російському кордоні. Москва погоджувалася лише на можливість надання миротворцям обмежених функцій з охорони спостерігачів ОБСЄ на т. зв. лінії зіткнення. В цілому наведені факти свідчать про наміри росіян «заморозити» конфлікт на українському сході, що може вважатися стратегічним чинником впливу Росії з метою створення перешкод європейському та євроатлантичному курсу України, її дезінтеграції як держави та встановлення над нею російського контролю.

У такій ситуації надійною опорою України у протистоянні з Росією залишалися США, НАТО та ЄС, що дотримувалися політики стратегічного стримування неоімперського курсу режиму В. Путіна. Так, протягом 2018 року США та ЄС пролонгували санкції проти Росії за анексію Криму та невиконання Мінських домовленостей.

Одночасно США і НАТО допомагали Україні зміцнювати її оборонний потенціал. Основні форми такої допомоги — тренувальні місії НАТО з підготовки українських військовослужбовців, участь у розвитку військової інфраструктури України, постачання військового спорядження для потреб ЗС та інших силових структур України. У 2018 році видатки на згадані цілі тільки з американського військового бюджету становили 350 млн дол. США. Також важливою формою співробітництва між Україною та США і НАТО стали спільні військові навчання, зокрема участь українських військових підрозділів у навчаннях Альянсу.

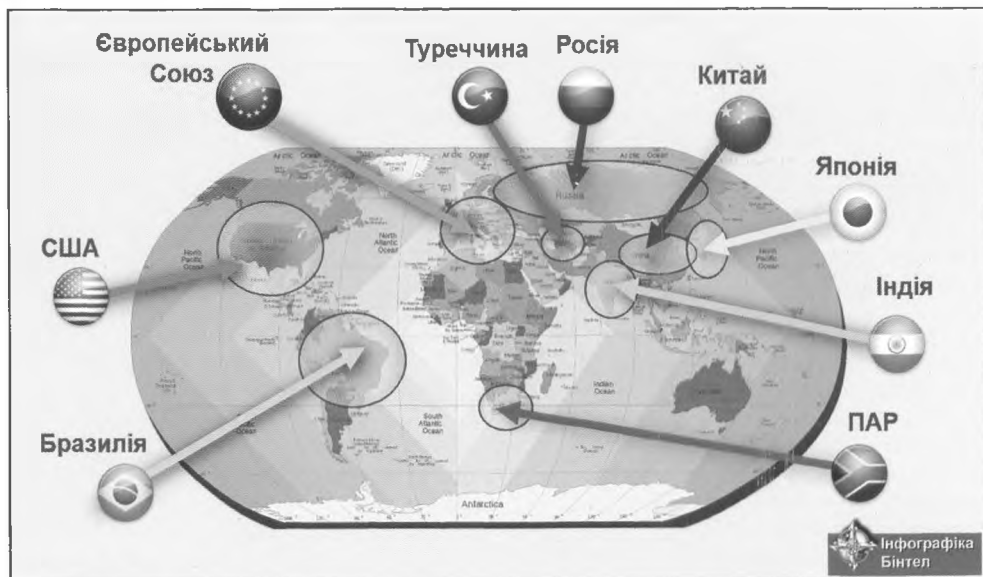
Щоправда, США та ЄС не відмовлялися співпрацювати і з Росією у питаннях врегулювання ситуації довкола України. Про що свідчить переговорний процес на рівні спеціального представника держдепартаменту США по Україні К. Волкера та помічника президента РФ В. Суркова, які у 2018 році зустрічалися кілька разів. Українське питання порушувалося у ході зустрічей представників Росії та США, ФРН, Франції, ЄС та НАТО на різних рівнях і у різних форматах. Однак через неконструктивність позиції Росії бажаних результатів не було досягнуто.

2. Основні події та тенденції у розвитку ситуації довкола України

Формування багатопольярної системи світового устрою. Роль та місце України у новому світі

Останнім часом головною тенденцією у розвитку ситуації в світі є становлення нової багатопольярної моделі світового устрою, яка приходить на зміну очолюваній Сполученими Штатами Америки системі однопольярній. Це пояснюється передусім стрімким зростанням Китаю, який за своїм потенціалом вже фактично наздогнав США. Сьогодні саме їх можна вважати основними центрами сили світового рівня. При цьому США спираються на НАТО як на трансатлантичне об'єднання Північної Америки і Європи.

В цей же час потужним центром сили субрегіонального рівня постає об'єднана Європа у вигляді Європейського Союзу. Істотний потенціал зберігає Росія, яка активно намагається вийти на рівень провідної держави світу. Крім того, формуються регіональні центри сили, до яких належать, зокрема, Індія, Бразилія,

Нова багатопольярна модель світового устрою приходить на зміну очолюваній Сполученими Штатами Америки системі однопольярній

Туреччина, Японія і ПАР. Незважаючи на взаємну залежність у рамках поглиблення процесів світової глобалізації, у них різні інтереси, що призводить до загострення міждержавних стосунків. Передусім у питаннях безпеки, впливовості у світі чи в окремих регіонах, доступу до світових ринків, до природних ресурсів. Як наслідок виникають конфлікти у міжнародних відносинах, що збільшує ризики виникнення війн чи збройних конфліктів, у т. ч. із застосуванням ядерної зброї. Констатація таких фактів стала головною на мюнхенській конференції з питань світової безпеки у лютому 2018 року, де, зокрема, вказувалося на виникнення кількох ліній глобального суперництва у світі, а саме — між Заходом і Росією та США і Китаєм, а також на загострення безпекових проблем у низці регіонів. Наприклад, таких як триваючі збройні конфлікти на Близькому Сході (насамперед у Сирії), загроза виникнення військового протистояння в Азійсько-Тихоокеанському регіоні внаслідок розробки і виробництва в КНДР ракетно-ядерної зброї, зухвалі виклики з боку міжнародного тероризму, перетворення кібернетичного простору на нову арену глобальних війн.

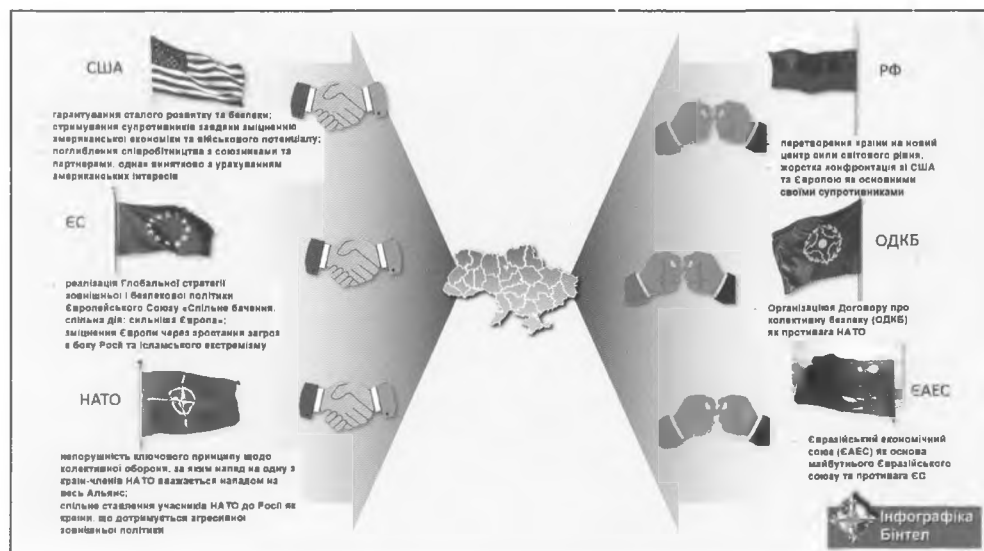
У 2018 році розвиток таких тенденцій не припинявся. Так, послідовне посилення США і ЄС санкцій проти Росії та її кроки у відповідь загострили між ними протистояння фактично

до стану нової «холодної війни», коли згадані сторони наращували свої військові потенціали та демонстрували збройну силу на якісно новому рівні: у 2018 році як США/НАТО, так і Росія провели найбільш масштабні військові навчання з часів розпаду Радянського Союзу.

Новим чинником у посиленні напруженості у міжнародних відносинах можна вважати перехід США від стратегічного партнерства з Китаєм до політики збереження свого одноосібного лідерства у світі, в т. ч. у спосіб економічного стримування КНР. Тим самим між двома країнами фактично започатковано торговельну війну, яка негативно позначилася на їх відносинах у політичній та безпековій сферах. Як наслідок з боку інших країн виникла ланцюгова реакція з посилення економічного ізоляціонізму та протекціонізму.

Про небезпечний характер таких тенденцій, що підживляють основи міжнародної торгівлі та світової економіки, говорилося ще на початку 2018 року під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі. В цьому зв'язку лунали застереження не лише про можливе уповільнення зростання світового ВВП, але і виникнення глобальної фінансово-економічної кризи, що матиме більші масштаби, ніж у 1998 чи 2008-му роках.

У рамках утворюваної нової світової геополітичної системи Україна залишається на перетині інтересів Заходу та Росії, що визначає її роль як одного із вагомих чинників

Партнери і супротивники України

впливу на баланс сил між ними. При цьому Україна фактично постає «форпостом» США, НАТО та ЄС у справі стримування Росії та набуває якісно нового значення у системі забезпечення європейської безпеки на східному напрямку.

Зважаючи на це, США, НАТО і ЄС намагаються всебічно допомогти Україні у її протистоянні з Росією, а також у справі розвитку української державності, економіки та оборонної складової. По суті, вони вже включили Україну до сфери своєї відповідальності та намагаються її інтегрувати у Західний світ у спосіб поглиблення співробітництва з НАТО і Європейським Союзом.

А ось Росія, навпаки, намагається повернути Україну до сфери свого впливу. Саме це і є причиною того, що росіяни продовжують збройну агресію проти України, в тому числі у вигляді «гібридної» війни у політичній, економічній, військовій, інформаційній, спеціальній та інших сферах. Фактично Україна постала основним «полем бою» між Заходом та Росією за місце та вплив у сучасній багатополарній системі світового устрою. З одного боку, це зміцнює Україну та підвищує її роль і значення у світі, а з іншого — створює критичні загрози її національній безпеці.

Водночас підвищується значення України як частини транспортно-економічного коридору між Азійсько-Тихоокеанським регіоном та Європою у рамках реалізації Китаєм стратегічної ініціативи «Пояс і шлях». Разом з тим, зі зростанням ролі КНР посилюється її економічна присутність в Україні, що у перспективі може призвести до зіткнення китайських, західних та російських інтересів саме на українських теренах.

Партнери і супротивники. Основні аспекти діяльності провідних держав світу і міжнародних організацій та інтереси України

У 2018 році реалізація інтересів України в основному залежала від позиції та дій США, НАТО і ЄС як головних її партнерів, та Росії як її основного супротивника. Не менш важливим для неї був і Китай як одна з провідних держав, що відіграє помітну роль у міжнародних відносинах та світовій економіці.

Сполучені Штати Америки

В умовах розвитку на міжнародній арені нових центрів сили керівництво США і надалі намагалося зберегти світове американське лідерство, котре вважається їх головною геополітичною метою, що закріплено в грудні 2017 року у новій редакції Стратегії національної безпеки США та підтверджувалося у виступі президента США Д. Трампа перед Конгресом у січні 2018 року. При цьому конкретизувався перелік перешкод у реалізації таких планів. Це передусім такі, як зміцнення Китаю і агресивна політика Росії, що підривають позиції США на міжнародній арені; створення Іраном та КНДР ракетно-ядерної зброї; міжнародний тероризм; виникнення нових сфер військових дій, зокрема у кіберпросторі. Тому основними напрямками дій США у середній та довгостроковій перспективі було визначено гарантування сталого розвитку та безпеки країни за допомогою стримуванням супротивників завдяки зміцненню американської економіки та військового потенціалу. Поряд з цим важливе значення надавалося поглибленню співробітництва з союзниками та партнерами, однак винятково з урахуванням американських інтересів.

В рамках такої стратегії США намагалися стримувати КНР як свого головного суперника на міжнародній арені. Саме тому Д. Трамп вирішив підвищити ввізне мито на китайські товари, забезпечивши таким чином більш сприятливі умови для функціонування американської економіки. Як наслідок у відносинах сторін виникла торговельно-економічна криза, що посилює їх протистояння у політичній та безпековій сферах.

Водночас США продовжували послідовно протидіяти неоімперській політиці Росії, нагромаджуючи для цього санкції, які були запроваджені за анексію нею Криму, провокування конфлікту на Донбасі, втручання у вибори в США та європейських країнах, надмірне застосування військової сили в Сирії, а також за політично вмотивовані вбивства. Також почав діяти закон США «Про протидію супротивникам Америки через санкції» (ухвалений в серпні 2017 року), у

якому передбачені персональні обмеження проти осіб з оточення В. Путіна. Окремі такі санкції введено внаслідок хімічного отруєння колишнього офіцера ГРУ ГШ ЗС РФ С. Скрипаля у британському місті Солсбері.

Щоправда, США дали зрозуміти, що зацікавлені у співробітництві з Росією у деяких питаннях, у т. ч. в сферах контролю над ядерними озброєннями, боротьби з тероризмом, розвитку економічних зв'язків, врегулювання ситуації довкола України та Сирії. Згадані питання розглядались під час переговорів представників керівництва США та Росії на різних рівнях. Найгучніший резонанс викликали зустрічі Д. Трампа з В. Путіним у липні і листопаді 2018 року. І хоча президент США намагався продемонструвати коректне ставлення до російського лідера, однак за характером вашингтонська політика на російському напрямі залишалася жорсткою і безкомпромісною.

При цьому як у форматі ЄС, так і в рамках НАТО головним партнером США залишалася Європа. В той же час європейська політика Вашингтона була досить неоднозначна. Так, під приводом захисту американського ринку президент США Д. Трамп ввів додаткові мита і на європейські товари, що, викликаючи негативну реакцію ЄС, могло підірвати американські позиції в Європі. Тому президентів США довелося коригувати вжиті щодо ЄС заходи.

За підсумками його зустрічі з головою Європейської комісії Ж.-К. Юнкером у липні 2018 року досягнуто домовленості про нормалізацію торговельно-економічних відносин сторін. Так, США активізували свою допомогу ЄС у питанні зниження енергетичної залежності від Росії. Зокрема, за ініціативою США та за обопільною згодою сторін в країнах Європейського Союзу вирішено спорудити щонайменше 12 нових терміналів для приймання і регазифікації американського газу. При цьому США продовжували активну політику з протидії російському проекту «Північний потік-2», за яким передбачається прокладання другої гілки газопроводу по дну Балтійського моря до ФРН в обхід України.

Окрема мета вжитих Сполученими Штатами Америки заходів — створити умови для розширення своєї присутності на європейському енергетичному ринку. Це одна зі складових економічної стратегії,

якою передбачається вихід США на рівень провідного експортера енергоносіїв у світі. Тому у 2018 році США відчутно збільшили видобуток газу і зрівнялися з Росією за обсягами видобутку нафти. Загалом енергетична політика США відповідала європейським інтересам, хоча і викликала негативну реакцію окремих політико-економічних кіл країн ЄС, зацікавлених у розширенні енергетичного співробітництва з Росією.

Вжиті Вашингтоном заходи з реалізації своїх інтересів у політичній та економічній сферах супроводжувалися активними діями з посилення військової безпеки США та їх союзників. Так, на початку 2018 року ухвалено Оборонну стратегію та Ядерну доктрину, за якими США намагатимуться досягти рішучої військової переваги у світі. З цією метою вирішено вдосконалити інфраструктуру стратегічних ядерних сил США, модернізувати тактичну ядерну зброю, створити космічні війська як окрему складову американської армії, розширити можливості ведення кібернетичних війн, переоснастити війська новітніми зразками бойової техніки, розробленими на основі інноваційних технологій.

Крім того, керівництво США ухвалило рішення про вихід з Договору з Росією (як правонаступницею СРСР) про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (РСМД). За твердженням Вашингтона, договір втратив свою дієздатність через порушення його Росією, а також через розробку ракет такого класу іншими країнами, у т. ч. Китаєм, Індією, Пакистаном, Ізраїлем та КНДР.

Посилену увагу США приділяли захисту своїх союзників і партнерів у Європі та АТР. Так, у липні 2018 року американський Конгрес ухвалив резолюцію про підтримку Сполученими Штатами Америки країн НАТО та Східної Європи в умовах посиленої загрози їх безпеці з боку Росії. У документі окремо згадується відкрите, масштабне та тривале порушення Росією Гельсінських принципів щодо України. Цим пояснюються заходи з посилення військової присутності США у Європі, розгортання інфраструктури для перекидання американських військ на Європейський ТВД у разі виникнення кризової ситуації. Для цього протягом

2018 року оновлювались авіаційні бази в Естонії, Угорщині та Словаччині, а також готувалися об'єкти базування на постійній основі американської механізованої бригади в Польщі. Також ухвалено рішення про відновлення Другого флоту ВМС США в Атлантиці з метою забезпечити перекидання американських військ до Європи, а також протидіяти ВМС Росії в цій частині світу.

Не меншими були зусилля США у справі забезпечення своїх безпекових інтересів в АТР за підвищеної військової активності Китаю в регіоні. Основними формами таких дій США були наступні: демонстрація сили як у цілому в АТР, так і безпосередньо в районі спірних островів; проведення спільних військових навчань з Південною Кореєю та Японією із залученням авіаносних ударних груп ВМС США та літаків стратегічної авіації; поглиблення військово-технічного співробітництва з американськими партнерами в регіоні. Згідно з доповіддю МО США щодо збройних сил КНР, така необхідність викликана відчутним зростанням китайського військового потенціалу, що створює загрозу Сполученим Штатам Америки.

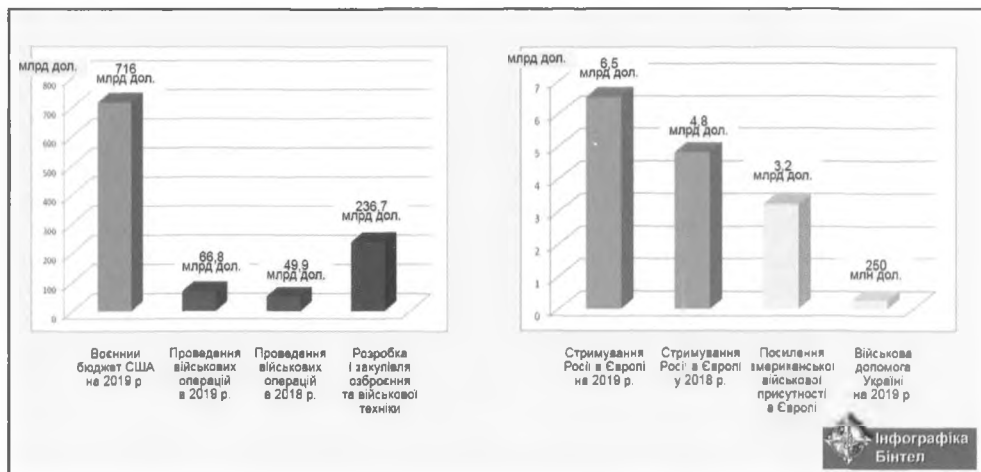
Для посилення своєї безпеки США виділяли належні кошти. Так, за поданням Д. Трампа, воєнний бюджет країни на 2019 рік збільшено на 13 % і становитиме рекордну суму — 716 млрд дол. З них на проведення військових операцій виділяється 66,8 млрд дол. (на 16,9 млрд дол. більше, ніж у 2018 році), а на розробку і закупівлю

озброєння та військової техніки — 236,7 млрд дол.

Окремою статтею воєнного бюджету США передбачається виділення 6,5 млрд дол. на стримування Росії у Європі, що на 1,7 млрд дол. більше, ніж у 2018 році. З них 3,2 млрд дол. витратитиметься на посилення американської військової присутності у Європі, в т. ч. на продовження робіт з модернізації військових баз та розгортання інших об'єктів. Крім того, 250 млн. дол. виділяється на військову допомогу Україні.

На цьому фоні головною політичною подією у США стали листопадові 2018 року проміжні парламентські вибори, які дещо змінили розстановку сил в американському Конгресі. Вперше за останні вісім років більшість місць у Палаті представників (нижня палата) дісталася Демократичній партії. У Сенаті (верхня палата) збереглася більшість представників Республіканської партії. Експерти вважають, що незабаром може посилитися міжпартійна боротьба, однак суттєвих змін у зовнішній та внутрішній політиці країни не спостерігатиметься.

Крім того, супротивники Д. Трампа не припиняли спроб підірвати його позиції, звинувачуючи у зв'язках з Росією. Правоохоронні органи США змушені були притягнути до відповідальності керівника виборчої кампанії чинного президента П. Манафорта, якого звинуватили у приховуванні іноземних банківських

Для посилення своєї безпеки США виділяли належні кошти

рахунків, відмиванні коштів, а також участі у змові проти США.

Європейський Союз

Європейський Союз, зважаючи на геополітичні зміни у світі, продовжував реалізацію Глобальної стратегії зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу «Спільне бачення, спільна дія: сильніша Європа» (ухваленої на саміті ЄС в червні 2016 року), якою передбачається зміцнити Європу через зростання загроз з боку Росії та ісламського екстремізму. У 2018 році Брюссель в основному намагався підтримувати позитивні тенденції у розвитку європейської економіки, зміцнювати європейську оборонну складову, розвивати відносини з партнерами, а також вживати заходів з усунення міграційної кризи, що охопила європейські країни. Європейська економіка завдяки вдалій політиці Європейської комісії в цілому змогла впоратися з наслідками світової економічної кризи 2008–2009 років. Наприклад, темпи росту ВВП країн ЄС у річному вимірі в основному становили 2 %. Одним із чинників, завдяки якому вдалося досягти таких результатів, можна вважати відновлення позитивної динаміки у роботі економіки Греції як найбільш проблемної країни Європейського Союзу.

Водночас велика увага приділялася європейській оборонній складовій. Згідно з програмою ЄС «Постійне структурне співробітництво з питань безпеки і оборони» (PESCO, ухвалена в грудні 2017 року 25 країнами ЄС), Європейський Союз розвивав свої можливості своєчасно реагувати на кризові явища. Зокрема, розроблялися плани та готувалися сили і засоби для проведення спільних операцій в тому разі, якщо виникне будь-яка кризова ситуація. У рамках розвитку PESCO в листопаді 2018 року міністри оборони країн-членів ЄС домовилися започаткувати 17 нових проєктів зі створення нових видів озброєнь, покращання підготовки кадрів, підвищення ефективності систем розвідки, командування, контролю та кібербезпеки. У липні 2018 року Європейський парламент ухвалив Європейську програму оборонного промислового розвитку (EDIDP) на 2019–2020 роки з бюджетом у 500 млн євро, за якою стимулюватиметься залучення інвестицій до оборонних галузей європейських країн, а також зменшуватиметься залежність ЄС у

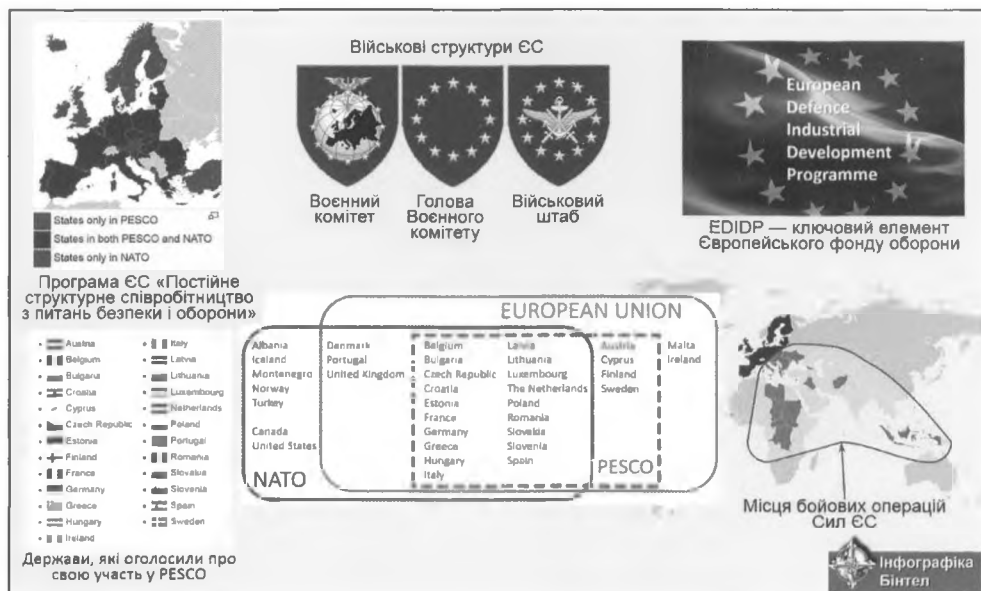
справі виробництва озброєння та військової техніки. EDIDP — ключовий елемент створеного у червні 2017 року Європейського фонду оборони.

Деякі країни-члени ЄС внесли свої пропозиції щодо безпекової сфери. Зокрема, в листопаді 2018 року Франція, ФРН, Бельгія, Данія, Нідерланди, Іспанія, Португалія, Фінляндія та Великобританія уклали угоду про створення спільних Європейських сил військового реагування (E2I), що в разі потреби оперативного розгортатимуться на кордонах ЄС. Особливість ініціативи E2I у тому, що там присутні формування Великобританії, яка не бере участі у PESCO.

За запевненням керівництва ЄС, це не відокремлює Європейський Союз від НАТО, адже такі заходи можна вважати спільними діями із забезпечення європейської та євроатлантичної безпеки. Але оскільки відносини між Європою та США погіршилися внаслідок посилення ізоляціонізму у зовнішній політиці Вашингтона, європейські лідери почали виносити на порядок денний ідею створення спільної європейської армії.

Єдність поглядів з основних питань діяльності та розвитку організації країни-члени ЄС підтвердили на саміті Європейського Союзу, що відбувся у червні 2018 року. Вони запевнили, що готові за всіма напрямками продовжувати реалізацію Глобальної стратегії зовнішньої і безпекової політики ЄС. І продемонстрували спільність позицій у питаннях захисту своїх економічних інтересів. Лідери європейських країн засудили протекціоністські дії США, факти нечесної конкуренції та порушення прав інтелектуальної власності. Вони навіть пообіцяли вжити необхідних заходів у відповідь, в т. ч. більш ретельно контролювати іноземні інвестиції та підтримувати провідні галузі європейської економіки.

Важливо, що учасники саміту ЄС, визнавши врегулювання міграційної кризи в Європі однією з найбільш критичних європейських проблем, ухвалили створити для мігрантів спеціальні центри; запровадити обов'язкову процедуру, за якою надаватиметься притулок кожній конкретній особі; посилити охорону зовнішніх кордонів ЄС; виділити Туреччині додаткові кошти для реалізації угоди з ЄС про стримування потоків біженців до Європи; надати 500 млн євро країнам Північної Африки для облаштування мігрантів.

Європейський Союз зміцнює оборонну складову зовнішньої і безпекової політики

Учасники саміту ЄС підтвердили, що не змінили свого ставлення до політики Москви та до ситуації, що склалася довкола України. І фактично без обговорення ухвалили рішення про продовження на шість місяців запроваджених проти Росії санкцій, введених за провокування нею конфлікту на Донбасі. Крім того, лідери Європейського Союзу підтвердили, що підтримують резолюцію РБ ООН № 2166 щодо пасажирського літака рейсу МН17, збитого у небі над Донбасом в липні 2014 року, та закликали Росію визнати, що вона таки відповідальна за загибель повітряного судна і його пасажирів.

За рішенням Ради ЄС Україні виділено 1 млрд євро нових кредитів для покриття фінансових потреб, стабілізації української економіки та проведення структурних реформ.

Важливим для європейських інтересів України можна вважати саміт Україна-ЄС, що відбувся 9 липня 2018 року, де його учасники підтвердили незмінність політики Євросоюзу щодо підтримки суверенітету, територіальної цілісності та європейського вибору України; визнали успіхи у справі проведення реформ в Україні; засудили дії Росії з анексії Криму та провокування конфлікту на Донбасі; домовилися поглиблювати співробітництво у політичній, економічній та безпековій сферах.

Сьоме засідання Парламентського комітету Асоціації між Україною та Європейським Союзом в квітні 2018 року можна вважати показовим. За його підсумками ухвалено резолюцію, де вперше визнається, що Україна має право порушити питання про набуття членства в ЄС у разі, коли вона досягне у своєму розвитку відповідних критеріїв. Парламентський комітет виступив за продовження санкцій проти Росії та підтримав пропозицію України розгорнути на Донбасі миротворчу місію ООН.

Разом з тим у Європейському Союзі залишаються проблеми, що виникли через егоїстичну позицію лідерів окремих країн, спостерігаються і певні прояви сепаратизму, націоналізму та євроскептицизму. Наприклад, члени ЄС по-різному ставляться до способу усунення міграційної кризи в Європі. І серед них вирізняється «принциповість» Угорщини, яка категорично відмовилася виконувати рішення Європейської комісії про розподіл мігрантів між країнами ЄС. Таку позицію Угорщини тією чи іншою мірою підтримали Італія, Австрія, Польща, Чехія та Словаччина.

У згаданих країнах, а найбільше у Польщі та Угорщині, уряди яких порушували європейські норми та правила, відбувався тиск на громадянське суспільство, на пресу

та судову систему, обмежувались права біженців та представників національних меншин. Відомі й окремі випадки нецільового використання у цих країнах коштів із фондів ЄС. Отож у березні 2018 року Європейський парламент ухвалив постанову про запровадження санкцій проти Польщі, а у вересні — проти Угорщини.

Також не припинявся переговорний процес щодо виходу (згідно з підсумками референдуму у червні 2016 року) Великобританії з ЄС. Протягом 2018 року у політичній, економічній та безпековій сферах узгоджувалися всі основні питання стосовно умов Брекзиту. В той же час чимало британських громадян виступали і виступають проти виходу країни з Європейського Союзу, вдаються в т. ч. до масових акцій протесту.

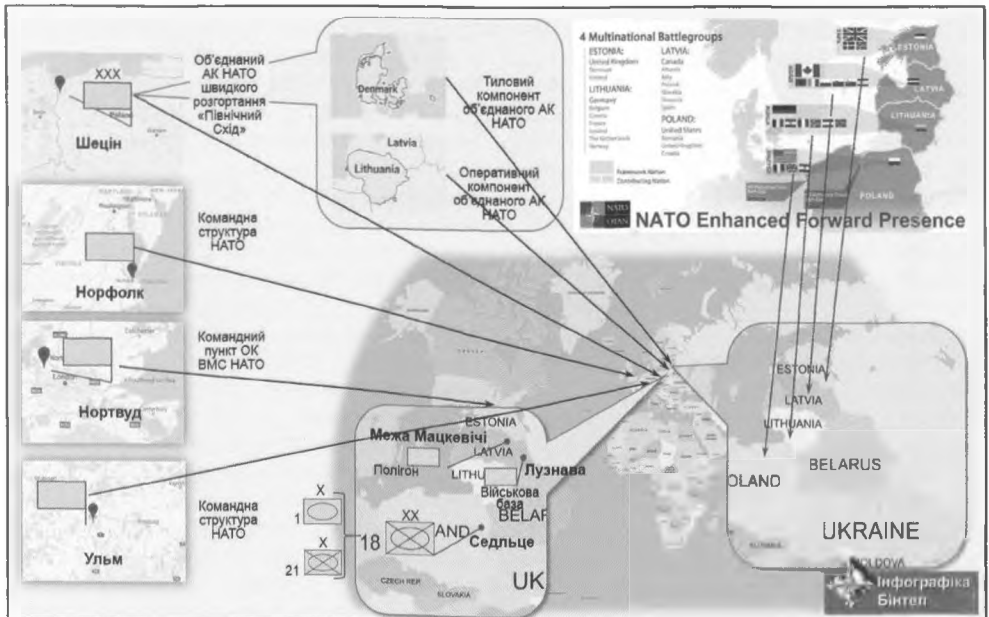
Негативно позначалася на стані справ ЄС активна діяльність сепаратистів у окремих європейських країнах. Наприклад, у Каталонії, де лунали заклики про її вихід зі складу Іспанії.

НАТО

Керівництво НАТО активно реагувало на зміни геополітичної ситуації у світі, а саме — на підвищення загроз європейській та євроатлантичній безпеці з боку Росії. Ключовою подією можна вважати черговий

саміт НАТО на вищому рівні в липні 2018 року в Брюсселі, де аналізувалося виконання постанов Уельського (2014 р.) та Варшавського (2016 р.) самітів Альянсу, а також визначався план подальших дій. Лідери країн-членів НАТО продемонстрували єдність своїх позицій щодо базових основ діяльності Альянсу. Так, було підтверджено непорушність ключового принципу щодо колективної оборони, за яким напад на одну з країн-членів НАТО вважається нападом на весь Альянс. Водночас засвідчувалося спільне ставлення учасників НАТО до Росії як країни, що дотримується агресивної зовнішньої політики. Застосовуючи військову силу для досягнення політичних цілей, вона намагається кинути виклик Альянсу, підірвати євроатлантичну безпеку і міжнародний порядок. Тому на саміті визначалися подальші дії з посилення військової складової НАТО в Європі. Його учасники домовлялися з тих питань, що стосуються розвитку Альянсу та його діяльності у різних сферах.

Важливо, що лідери країн-членів НАТО підтвердили, що готові виконати рішення Уельського саміту про збільшення оборонних витратів до 2 % від свого ВВП. Таким чином, по суті, вони змогли усунути основну проблему у своїх відносинах зі США.

Розвиток військової інфраструктури НАТО

Рішення саміту НАТО на вищому рівні конкретизувалися під час зустрічі начальників генеральних штабів та міністрів оборони країн-членів Альянсу у вересні та жовтні 2018 року. Вони погодилися, що оскільки Росія продовжує свою агресивну зовнішню політику, порушує умови договору про РСМД, то НАТО вживатиме у відповідь адекватних заходів. Серед інших обговорювались питання участі НАТО у забезпеченні безпеки в регіонах Північної Африки та Близького Сходу, в т. ч. плани розгортання нової місії Альянсу в Іраку, надання допомоги Тунісу.

Такі рішення лягли в основу подальших кроків з реалізації чергового етапу трансформації НАТО, що передбачають:

- вдосконалення системи управління військовою складовою Альянсу. Планується створити дві нові командні структури НАТО у м. Норфолк (штат Вірджинія, США) та м. Ульм (ФРН) для управління переміщенням американських військ з континентальної частини США до Європи та їх логістики у випадку виникнення військового конфлікту. Також передбачається відновити у повному обсязі командний пункт Об'єднаного командування ВМС НАТО, яке знаходиться у британському м. Нортвуд. Згідно зі своїм функціональним призначенням, командування контролює морські та повітряні шляхи, що пролягають між Північною Америкою та Європою;

- нарощування військової присутності Альянсу у Балтійському та Чорноморському регіонах. За участю Литви, Естонії та Данії планується створити командування багатонаціональної дивізії «Північ», яка входить до складу об'єднаного армійського корпусу НАТО швидкого розгортання «Північний Схід» (штаб — м. Щецин, Польща). Штаб дивізії матиме два компоненти, в т. ч. оперативний — у Литві (військова база Адажі) та тилловий — у Данії. До складу дивізії вводитимуть чотири бригади, розгорнуті на базі багатонаціональних тактичних груп Альянсу в Литві, Латвії, Естонії та Польщі;

- підвищення можливостей оперативного реагування НАТО на кризові ситуації. До 2020 року у складі сил Альянсу будуть 30 мотопіхотних батальйонів, 30 авіаційних ескадриль та 30 бойових кораблів, що готові до негайного бойового застосування;

- посилення боротьби з «гібридними» та терористичними загрозами. Планується

створити спеціальні сили для дій в умовах «гібридних» війн. Їх головними завданнями стануть забезпечення кібернетичної та енергетичної безпеки країн-членів НАТО, контрпропаганда, а також надання допомоги партнерам Альянсу за згаданими напрямками. В рамках практичної реалізації таких планів передбачається відкриття Центру кібернетичних операцій. Крім того, в італійському м. Неаполь створюється Регіональний центр НАТО у боротьбі з тероризмом в регіонах Близького Сходу та Північної Африки.

Також тривав розвиток військової інфраструктури Альянсу в країнах Центрально-Східної Європи та Балтії. Зокрема, у 2018 році в Литві біля містечка Казлу-Руда (50 км від кордону з Калінінградською обл. РФ) завершилося будівництво єдиного у Прибалтиці авіаційного полігону США та НАТО. На ньому опрацюватимуться повітряні удари по наземних цілях. У червні 2018 року полігон протестували під час навчань ОЗС НАТО Saber Strike 2018. Вперше в історії Балтійського регіону удари по наземних цілях завдавали стратегічні бомбардувальники ВПС США B-52H.

Вперше від часу заснування у 1949 році Північноатлантичного союзу було розроблено Стратегію дій Об'єднаних військово-повітряних сил (ОВПС) НАТО на теперішньому етапі і на перспективу. У документі вказується на роль ОВПС як на одну з основних складових військових можливостей Альянсу. Разом з тим відзначено низку змін в умовах дій ОВПС НАТО, якими передбачається: розширення спектру їх завдань (в т. ч. в плані бойового застосування в ході «гібридних» війн та проти терористів); у разі потреби одночасна участь у кількох операціях на різних ТВД; суттєве прискорення динаміки розвитку ситуації на полі бою; значне зростання кількості авіаційної техніки у потенційних супротивників, а також наявність у них сучасних засобів протиповітряної оборони та радіоелектронної боротьби.

Зважаючи на це, подається висновок, що необхідно підвищити бойові можливості ОВПС НАТО, які забезпечать їх здатність ефективно виконувати завдання за будь-яких обставин. З цією метою планується: вдосконалити та посилити стійкість систем

управління, розвідки та зв'язку Об'єднаних військово-повітряних сил НАТО; об'єднати авіаційну, космічну, наземну та морську складові Альянсу в рамках єдиної бойової системи; поглибити взаємодію ОВПС НАТО з авіаційними компонентами ЗС країн-союзників; ввести в дію нове покоління авіаційної техніки.

Стратегія перспективна за своїм характером і вважається складовою процесу трансформації НАТО.

Зміцнення Альянсу та розширення сфери його впливу відбувалось також за рахунок нових країн-членів. Так, 5 червня 2018 року офіційного членства в НАТО набула Чорногорія. Крім того, розпочалися переговори про приєднання до НАТО Македонії. Головну роль у цьому питанні відіграла постановою парламенту країни про зміну її назви, після чого Греція зняла свої заперечення щодо вступу Македонії до Альянсу.

Заходів з нарощування власних оборонних потенціалів вживали окремі країни-члени НАТО. Згідно з планами керівництва Польщі, поблизу її східного кордону розгортатиметься нова, 18-та механізована дивізія зі штабом у м. Седльце. До складу з'єднання увійдуть 1-ша бронетанкова та 21-ша механізована бригади, а також нова механізована бригада, яка ще формується.

Аналогічні плани реалізує уряд Латвії. Протягом п'яти років на її сході у місцевості Латгалія розгортуються полігон та військова база поблизу селища Лузнава. За часів Російської імперії Латгалія входила до складу Вітебської губернії, і як внаслідок — істотно зрусіфікована. У 2014 році, з початком збройної агресії Росії проти України, росіяни активно просуvalи ідею створення т. зв. Латгальської народної республіки. Однак завдяки рішучій реакції правоохоронних органів та спецслужб Латвії цю діяльність було припинено.

Знаменно, що Великобританія посилюватиме свою військову присутність у Північній Атлантиці і Арктиці. З цієї метою передбачається збільшення кількості бойових кораблів у складі британських ВМС. А за домовленістю з урядом Норвегії, на норвезькій території розташується британський підрозділ спеціального призначення чисельністю 800 військовослужбовців.

Під час чергових військових навчань НАТО на єдиному оперативному фоні опрацьовувались способи відбиття наступу російських військ. А найбільш масштабні від часу завершення «холодної війни» між СРСР та США навчання Об'єднаних збройних сил НАТО Trident Juncture 2018 проводилось у жовтні–листопаді 2018 року за участі військових підрозділів 29 країн НАТО, а також Швеції і Фінляндії. До них залучались понад 50 тис. військовослужбовців, 250 літаків, близько 60 кораблів та 10 тис. одиниць наземної техніки, в т. ч. авіаносна ударна група ВМС США на чолі з авіаносцем Harry S. Truman. Зокрема, опрацьовувались питання захисту одного із членів НАТО (країн Балтії) в разі нападу умовного супротивника, прискореного переміщення військ (сил) НАТО у район конфлікту, оборонні та контрнаступальні операції. В районі навчань імітувались природно-кліматичні умови Балтійського та Арктичного регіонів як найбільш імовірних місць можливого військового конфлікту між Росією та НАТО.

У рамках підготовки Trident Juncture 2018, а також за окремими планами проходили інші військові навчання, в т. ч. Atlantic Resolve, Saber Strike, Summer Shield XV, Siil 2018, Ramstein Alloy. Під час навчань Atlantic Resolve вдосконалювалися способи переміщення до Європи американських військ з метою посилення Сил швидкого розгортання НАТО на передових рубежах. Фактично це була ротація бригади ЗС США в Польщі, куди наприкінці травня 2018 року прибула бригадна тактична група 1-ї бронетанкової бригади зі складу 1-ї кавалерійської (бронетанкової) дивізії ЗС США, загальна кількість якої становила 3,5 тис. військовослужбовців, 87 основних бойових танків M1A2 SEP Abrams, 138 бойових машин піхоти та бойових розвідувальних машин Bradley, 18 самохідних гаубиць Paladin калібру 155 мм і понад 1 тис. одиниць іншої військової техніки. Її перевозили три транспортні судна США до порту Антверпен у Бельгії, звідти на 280 колісних машинах тринадцятьма колонами своїм ходом до Польщі. Гусеничну техніку перевозили залізницею та на баржах по річках. Переважна більшість особового складу переміщувалася на літаках. Під час пересування військ наземним транспортом випробовувалася пропускна спроможність залізниць та автомобільних

шляхів, умови організації маршів. Виявлені недоліки оперативно усувалися.

Продовженням Atlantic Resolve можна вважати навчання Saber Strike у червні 2018 року на території країн Балтії та Польщі, у яких брали участь 18 тис. військовослужбовців із 19 країн-членів НАТО і партнерів Альянсу. Основні завдання виконували підрозділи Сил швидкого розгортання НАТО у Балтійському регіоні.

По суті, ці навчання були симетричні за характером стосовно спільних СКШН ЗС Росії та Білорусі серії «Захід». Учасники Saber Strike умовно відбивали наступ російських військ через т. зв. Сувалський коридор з території Білорусі в напрямку Калінінградської області Росії, завдавали контрудару з форсуванням р. Неман (на одній з її ділянок пролягає кордон між Росією та Литвою), частково розгортали корпус швидкого розгортання «Північний Схід» на території Польщі, посилювали стратегічний ядерний компонент ЗС США в Європі у спосіб переміщення стратегічних бомбардувальників В-52Н та В-1В на авіабазу Ферфорд у Великобританії, активно вели розвідувальні дії проти збройних сил Росії у Балтійському регіоні.

Аналогічні завдання виконувалися під час проведення інших навчань ОЗС НАТО та національних заходів з оперативної і бойової підготовки збройних сил країн-учасниць Альянсу. Таких як навчання силових структур Латвії Namejs 2018, де на порядок денний виносилися питання протидії російській «гібридній війні».

З огляду на спільність європейських та євроатлантичних інтересів, поглиблювалась взаємодія між НАТО та Євросоюзом у безпековій сфері. У липні 2018 року сторони підписали декларацію про співробітництво, якою передбачається поглиблення зв'язків за такими напрямками, як військова мобільність, відбиття «гібридних» та кіберзагроз, боротьба з тероризмом та нелегальною міграцією у Середземноморському регіоні.

Керівництво НАТО надавало підтримку Україні у її протистоянні з Росією. Так, на саміті НАТО в липні 2018 року лідери країн-членів Альянсу, підтвердивши право України на вступ до Північноатлантичного союзу, засвідчили незмінність своїх позицій щодо надання їй допомоги у зміцненні оборонного

потенціалу та проведенні реформ. При цьому відзначалися успіхи у справі реалізації Комплексної програми допомоги Україні (ухвалена у 2016 році на Варшавському саміті Альянсу), в т. ч. спільних проєктів у галузях розбудови оперативної сумісності, розвитку стратегічних комунікацій, матеріально-технічного забезпечення, стандартизації, утилізації вибухонебезпечних боєприпасів та радіоактивних відходів, протидії саморобним вибуховим пристроям, кіберзахисту, медицини, посилення захисту критично важливих об'єктів енергетичної інфраструктури та відбиття «гібридних» нападів. Західні партнери визнали прогрес у проведенні реформ безпекової сфери України, надали високу оцінку її участі в операціях під керівництвом Альянсу, позитивно сприйняли рішення нашої держави про розширення участі у місії Альянсу «Рішуча підтримка» в Афганістані.

Вельми показова співпраця НАТО та України у вигляді спільних військових навчань на українській території та участі українських військових підрозділів у навчаннях Альянсу. У 2018 році це підтвердили міжнародні навчання «Сі Бриз-2018», що відбулися на полігонах в Одеській та Миколаївській областях, а також у північно-західній частині Чорного моря за участі військових підрозділів 16 країн, в т. ч. понад 3 тис. військовослужбовців, близько 30 кораблів, катерів та суден, а також 29 літальних апаратів, що проводили різного роду операції за стандартами НАТО.

Російська Федерація та пострадянський простір

Росія. Керівництво РФ наполегливо реалізовувало геополітичні плани з перетворення країни на новий центр сили світового рівня. Зокрема, і надалі намагалося дотримуватися курсу жорсткої конфронтації зі США та Європою як основними своїми супротивниками. Після переобрання В. Путіна у березні 2018 року на четвертий президентський термін цей курс став ще більш агресивний. Навіть у інавгураційній промові та інших своїх заявах президент РФ задекларував наміри жорстко, за допомогою військової сили відстоювати російські інтереси. При цьому наголошував, що Росія не зупиниться перед застосуванням проти своїх супротивників ядерної зброї. По суті,

саме військова сила та ядерний шантаж стали основними аргументами РФ у відносинах зі США, НАТО і ЄС, що свідчить про відсутність у неї інших реальних можливостей впливу на позиції опонентів. У рамках практичної реалізації такої політики російське керівництво наполегливо нарощувало військовий потенціал країни, активно демонструючи його перед Заходом.

У 2018 році росіяни приступили до виконання нової десятирічної державної програми озброєнь, за якою протягом року до ЗС РФ надійшло: у Ракетні війська стратегічного призначення — 11 пускових установок з ракетами «Ярс»; у Сухопутні війська — 3,5 тис. одиниць нових зразків озброєння, в т. ч. модернізовані танки Т-72Б3, самохідні артилерійські установки 2С19М2, зенітні ракетні та зенітні артилерійські комплекси «Тор-М2» та «Тор-М2ДТ» (призначені для дій в Арктиці); у Повітряно-космічні сили — шість модернізованих стратегічних ракетно-бомбардувальників дальньої авіації Ту-160М та Ту-96МС, ескадрилья винищувачів Су-30СМ та ескадрилья винищувачів-бомбардувальників Су-34, полковий комплект вертольотів Ка-52; чотири дивізіони зенітних ракетно-гарматних комплексів «Панцирь» та 10 дивізіонів зенітних ракетних комплексів С-400 «Триумф»; у ВМС — 20 надводних кораблів та бойових катерів, один підводний човен та 14 суден забезпечення. Внаслідок цього частку сучасного озброєння та техніки у військах було в середньому доведено до 61 %.

Водночас тривали активні, відверто демонстративні за своїм характером заходи оперативної та бойової підготовки ЗС РФ. Протягом 2018 року відбулося близько восьми тисяч навчань різних за рівнем та масштабами. Найбільші з них — стратегічні командно-штабні навчання (СКШН) «Схід-2018» у серпні–вересні 2018 року, мета яких — демонстрація рішучості намірів і спроможності Росії протистояти США і НАТО. СКШН «Схід-2018» подавалися керівництвом РФ як найбільші за масштабами від часів піку (на початку 1980-х років) військової потужності колишнього СРСР. Так, до навчань залучались 300 тис. військовослужбовців, 36 тис. одиниць бойової техніки, понад 1 тис. літаків, вертольотів і безпілотних літальних апаратів, 80 кораблів та суден забезпечення.

Під час спеціальної політико-інформаційної кампанії, що супроводжувала СКШН, наголошувалося на його антиамериканській та антинатовській спрямованості. Вони порівнювалися зі стратегічними командно-штабними навчаннями ЗС СРСР «Захід-81», де опрацьовувався сценарій повномасштабної війни між Радянським Союзом та США і НАТО. Навчання навіть включали елементи провокацій проти США.

У рамках навчань ВМС РФ у Середземному морі, що проходили у вересні 2018 року, масштабно демонструвалася військово-морська потужність Росії. У море виводилися 26 бойових кораблів, підводних човнів та суден забезпечення зі складу Північного, Балтійського та Чорноморського флотів. У повітря піднімалися 34 літаки, у т. ч. стратегічні ракетоносці Ту-160, протичовнові літаки Ту-142 та Іл-38, корабельні винищувачі Су-33 та багатофункціональні винищувачі Су-30СМ (з аеродромів у Сирії). Виконувались завдання з протиповітряної, протичовнової та протидиверсійної оборони, завдавались ракетно-артилерійські удари по корабельних групах та наземних об'єктах умовного супротивника. Цікаво, що ці навчання відбувалися в той час, коли у Середземному морі перебувала авіаносна ударна група ВМС США на чолі з авіаносцем Harry S. Truman.

Такими діями РФ, по суті, задекларувала свій вихід на рівень колишнього Радянського Союзу як за своєю роллю у світі, так і за військовим потенціалом.

Рішучість та безкомпромісність намірів щодо проведення курсу жорсткої конфронтації із Заходом демонструвалася також на прикладі застосування спецслужбами Росії хімічної зброї (нервово-паралітичного газу) у березні 2018 року проти колишнього полковника ГРУ ГШ ЗС РФ С. Скрипаля, якому надав притулок уряд Великобританії. Внаслідок хімічної атаки у британському місті Солсбері разом зі Скрипалем постраждало ще понад два десятки осіб. За висновками британських спецслужб, отруєння загрожувало значно більший кількості людей. По суті, це стало першим після Другої світової війни випадком застосування хімічної зброї у Європі (коли вона використовувалась у нацистських концтаборах) з великою кількістю жертв.

У 2018 році Росія приступила до виконання нової десятирічної державної програми озброєнь

Керівництво РФ продовжувало активно застосовувати методи «гібридних» війн проти своїх супротивників, у т. ч. атакуючи їх кібернетичні системи, організовуючи інформаційні кампанії з нав'язування світовій спільноті вигідних для Росії поглядів, співпрацюючи з окремими політиками та політичними силами євроскептичної, проросійської, націоналістичної та лівої спрямованості. Зокрема, у 2018 році російські спецслужби намагалися дістатися до кібернетичних просторів США, Великобританії, Нідерландів, Чехії, Литви та інших західних країн.

Щодо роботи Москви в інформаційній сфері, то це були звичні вже виправдання російської політики, дискредитація України, запевнення Заходу у необхідності відновлювати співпрацю з Росією. Як приклад такої діяльності — характер висвітлення російськими ЗМІ різного роду контактів між представниками воєнно-політичного керівництва США та Росії, і особливо на вищому рівні. Попри фактичну відсутність результатів, вони подавалися засобами масової інформації РФ як такі, що мали «принципово важливе значення» та засвідчили «масштабну активізацію російсько-американських стосунків».

Також Москва намагалася поширювати свій вплив на окремі країни НАТО і ЄС та

реалізувати через них російські інтереси в Європі. Наприклад, розвиваючи торговельно-економічне та енергетичне співробітництво з Угорщиною, в т. ч. на пільгових для неї умовах, Росії значною мірою вдалося вплинути на політику угорського керівництва: Угорщина підтримала російський проект «Турецький потік», який передбачає спорудження нового газопроводу по дну Чорного моря в обхід України, заблокувала роботу Комісії НАТО-Україна під приводом порушення Києвом прав угорської меншини на українській території. Тією чи іншою мірою проросійські погляди проявлялись у представників вищого керівництва Італії, Австрії, деяких інших європейських країн.

Цікаво, що Москва намагалася створити противагу Заходу, надаючи антиамериканську, так би мовити, спрямованість різним міжнародним організаціям, у т. ч. у Шанхайській організації співробітництва (ШОС) та групі БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка). Такі спроби робила Росія на саміті ШОС у китайському м. Ціндао у червні та БРІКС у південноафриканському м. Йоханнесбург у липні 2018 року. Однак вони не мали успіху, оскільки члени згаданих організацій не бажали конфліктувати зі США на користь російської сторони. І навіть більше, Росія втратила ініціативу у БРІКС та

ШОС. Ініціатива перейшла до Китаю. Хоча в умовах загострення відносин між Москвою та Заходом саме Китай залишався її головним партнером. Розвиваючи відносини з КНР, поглиблюючи з нею політичне, економічне та військове співробітництво, російське керівництво розраховувало на її підтримку своїх позицій у протистоянні зі США та Європою, в т. ч. у питанні компенсації західних санкцій. На користь цього мали спрацювати активні зустрічі між представниками державного керівництва двох країн, контакти ділових, наукових, громадських та інших кіл. Сюди можна додати і реалізацію широкого спектру спільних торговельно-економічних програм у галузях розвитку транспортної та промислової інфраструктури східних регіонів Росії, спорудження газопроводу «Сила Сибіру» (Східний Сибір — КНР), розробку китайськими підприємствами російських природних ресурсів, туризму тощо.

При цьому Росія намагалася використати у своїх цілях посилення суперечностей між КНР та США. Зокрема, запросила Китай до участі у СКШН «Схід-2018», ініціювала проведення низки інших заходів військового співробітництва сторін, свідомо провокувала напруженість в АТР (в т. ч. шляхом надання прихованої допомоги Північній Кореї у реалізації її ракетно-ядерної програми), що також є досить чутливим питанням у стосунках між КНР та США.

Як наслідок Росії вдалося збільшити обсяги торгівлі з КНР до 100 млрд дол. США, що відчутно підтримало російську економіку. Це — з одного боку, а з іншого — спостерігається експансія Китаю, включно з посиленням китайської присутності на російській території, на що негативно реагують мешканці Східного Сибіру та Далекého Сходу РФ, і через що зростає міжнародна напруженість у районах компактного проживання вихідців із Китаю. А керівництво РФ вже непокоїть нарощування Китаєм свого військового потенціалу, який перевищує російський, за винятком стратегічних наступальних озброєнь. З огляду на це та незважаючи на стратегічне партнерство з КНР, Росія намагалася зміцнити свої оборонні можливості на Східному напрямку. І тут їй доводилося поступатися своєю «принциповістю» у стосунках зі США та Європою і шукати ті форми співробітництва, які б дали змогу збалансувати відносини

з провідними центрами сили, відновити повноцінний доступ до західних кредитів, ринків і технологій, в т. ч. у рамках переговорів з лідерами провідних західних країн. При цьому особливі надії Кремль почав покладати на особисті зустрічі В. Путіна з Д. Трампом.

Однак внаслідок принциповості позицій Заходу такі зусилля були марні. Західні санкції не скасовано, проблеми у російській економіці щораз відчутніші. Так, незважаючи на збільшення світових цін на нафту, економіка Росії перебувала у стані стагнації з найнижчими темпами розвитку серед країн колишнього СРСР. Відповідно в РФ ускладнилися соціальні проблеми. За даними соціологічних опитувань, з 2014 року кількість російських громадян, які вважають себе бідними, зростає вдвічі, до близько 40 млн осіб, що позначається на суспільному настрої в країні. Зокрема, від часу анексії Криму та окупації Донбасу у 2014 році рівень довіри російських громадян до В. Путіна впав з колись найвищого показника близько 75 % до 37 % — восени 2018 року.

Кремль почав втрачати свої позиції і на регіональному рівні. Свідченням такої тенденції стали підсумки місцевих виборів у Росії восени 2018 року, коли так звана провідна партія «Единая Россия» вперше програла опозиції в низці російських регіонів. На цьому фоні знову погіршилася ситуація на Північному Кавказі РФ, зросли амбіції окремих місцевих лідерів.

Економічні проблеми країни змусили російське керівництво посилити жорсткість бюджетної політики скороченням видатків, у т. ч. в найбільш важливих сферах життєдіяльності. У 2018 році видатки на оборону скоротилися на 20 %, на соціальні потреби (включно з охороною здоров'я та освітою) — на 30–40 %. Такі самі скорочення заплановано і в 2019 році. Крім того, збільшився пенсійний вік, що викликало у російському суспільстві масове невдоволення. За таких обставин наприкінці 2018 року кількість російських громадян, які виступали за необхідність зміни курсу Кремля, досягла 70 %.

Пострадянський простір. Події на просторах колишнього СРСР розвивалися непросто, оскільки кожна з країн регіону, перебуваючи під впливом сусідів,

Протягом 2018 року відбулась низка спільних навчань країн-учасниць ОДКБ

насамперед Російської Федерації, намагалася не поступатися своїми інтересами. А керівництво РФ наполегливо розбудовувало Євразійський економічний союз (ЄАЕС) як основу майбутнього Євразійського союзу та протизвагу ЄС, а також Організацію Договору про колективну безпеку (ОДКБ) як протизвагу НАТО.

На кількох засіданнях керівних органів Євразійського економічного союзу, в т. ч. Євразійської міжурядової ради (у лютому — в м. Алмати, Республіка Казахстан, у травні — у м. Сочі та в липні — у м. Санкт-Петербург, РФ) обговорювались можливості активізації торговельно-економічного співробітництва всередині організації та з третіми країнами, плани розвитку цифрової торгівлі, питання функціонування єдиного ринку послуг в ЄАЕС, а також проблеми захисту інтересів учасників Євразійського економічного союзу в зв'язку з запровадженням зовнішніми партнерами торговельних обмежень.

До основних заходів Організації Договору про колективну безпеку належать засідання Ради міністрів оборони та Ради міністрів закордонних справ країн-членів ОДКБ у травні та червні, а також саміт на вищому рівні у листопаді 2018 року. Розглядались плани розвитку організації, виклики та загрози безпеці в Центральній Азії, зокрема з боку Афганістану, ситуація довкола Сирії, питання посилення співробітництва з іншими міжнародними структурами в рамках участі ОДКБ у формуванні міжнародної системи глобальної протидії

тероризму, кіберзлочинності та незаконному обігу наркотиків.

Протягом 2018 року відбулась низка спільних навчань країн-учасниць ОДКБ. Найбільшим із них вважається оперативно-стратегічне навчання (ОСН) «Боевое братство-2018» (жовтень місяць на території Росії, Казахстану, Киргизстану та Таджикистану), до участі в якому залучалось близько 12 тис. військовослужбовців, понад 2 тис. одиниць військової та спеціальної техніки, включно з авіацією. Опрацьовувались методи запобігання та розв'язання військового конфлікту, а також постконфліктного врегулювання. В рамках ОСН «Боевое братство-2018» відбулось кілька окремих навчань, а саме: «Поиск-2018» з силами та засобами розвідки — в Казахстані; «Воздушный мост-2018» з Колективними авіаційними силами — в Росії; «Взаимодействие-2018» з Колективними силами оперативного реагування — в Киргизстані; «Рубеж-2018» з Колективними силами швидкого розгортання Центрально-Азійського регіону — в Таджикистані.

Однак, незважаючи на такі заходи, Росія і надалі втрачала свої позиції на пострадянському просторі, що стало наслідком послаблення її економічного потенціалу внаслідок західних санкцій, а також неспівставності російських інтересів з інтересами інших пострадянських країн. При цьому замість неї у регіоні Центральної Азії дедалі активніше починає хазайнувати Китай.

КНР

Комуністичний уряд КНР у своїй діяльності послідовно виконував окреслене 19-м з'їздом КПК (відбувся у жовтні 2017 року) завдання — закріпити країну серед провідних держав світу. В рамках реалізації таких планів головні зусилля китайський уряд зосереджував на зміцненні позицій Китаю у світі, налагодженні рівноправних відносин з іншими державами, на інноваційному розвитку китайської економіки, посиленні обороноздатності та розв'язанні соціально-економічних проблем населення країни.

Так, у КНР тривали заходи з розширення сфери свого впливу у світі у спосіб згуртування довкола себе країн з економіками, що розвиваються. Зазвичай, головна увага приділялась Азійсько-Тихоокеанському регіонові, Центральній та Південно-Східній Азії, Близькому Сходу, Африці та Південній Америці. Протягом 2018 року за ініціативи Китаю або за його активної участі відбулась низка міжнародних заходів, покликаних розширити китайські зв'язки з країнами вищезгаданих регіонів. Основними заходами вважаються наступні: міністерська нарада учасників форуму Китай-СЕЛАС (Спілка країн Латинської Америки та Карибського басейну) у столиці Чилі м. Сантьяго; Боаоський азійський форум-2018 (БАФ-2018, т. зв. Східний Давос) у м. Боао в китайській провінції Хайнань; форум китайсько-африканського співробітництва у Пекіні.

На стратегічному рівні Китай досягав бажаного за допомогою ШОС та БРІКС як найбільш потужних об'єднань країн «третього світу» з провідною роллю КНР. Зокрема, на саміті БРІКС (липень 2018 року) голова КНР Сі Цзіньпін запропонував членами організації поглиблювати торговельно-економічне співробітництво на основі взаємної відкритості ринків і спільного просування інновацій, об'єднувати зусилля для усунення безпекових та інших проблем світового рівня. Наголосив він також на актуальності реалізації ініціативи «БРІКС+» у спосіб розширення кола партнерів групи.

Протягом 2018 року не припинялася співпраця між Китаєм і Європейським Союзом. На зустрічах представників керівництва КНР та європейських країн, а також багатосторонніх

заходах, у т. ч. на саміті китайських та європейських підприємців у Парижі та зустрічі керівників Китаю та ЄС у Пекіні (за участю голови Державної ради КНР Лі Кецяна та голови Європейської ради Д. Туска і голови Європейської комісії Ж.-К. Юнкера) у центрі уваги були плани зміцнення стратегічного партнерства між Китаєм та ЄС у сферах торгівлі, інвестицій, безпеки, дотримання прав людини, а також секторальна співпраця. Аналізувалася підготовка двосторонньої інвестиційної угоди, ефективність захисту багатосторонніх механізмів міжнародної торгівлі та координації взаємних позицій у відповідь на міжнародні виклики. Також учасники переговорів обговорили боротьбу з глобальними кліматичними змінами, ядерні питання щодо Ірану та КНДР, ситуацію довкола України і Сирії. Окрему увагу керівництво КНР звертало на поглиблення зв'язків з країнами Центрально-Східної Європи у форматі «16+1».

Потужним інструментом у справі реалізації геополітичних та економічних інтересів Пекіна залишається стратегічна ініціатива «Пояс і шлях», яка, по суті, є основною зв'язковою ланкою між Китаєм та його партнерами. У 2018 році в рамках цієї ініціативи тривала реалізація спільних проектів у різних галузях, спрощувалися умови взаємної торговельно-економічної та інвестиційної діяльності, а також розширювалося коло учасників такої ініціативи. Всі нагальні питання систематично обговорювались учасниками «Поясу і шляху» на колективних заходах, які проходили у відповідних форматах, таких як Китайсько-європейський діалог стосовно «Поясу і шляху» у Брюсселі, торговельно-інвестиційний форум «Пояс і шлях» у Пекіні.

Підсумки роботи у рамках китайської ініціативи підбивалися у щорічній доповіді Китайської академії суспільних наук «Синя книга про будівництво «Поясу і шляху» 2018 року». Згідно з цим документом, від часу започаткування ініціативи створено 75 зон торговельно-економічного співробітництва між Китаєм та 24 країнами вздовж «Поясу і шляху». Загалом китайські підприємства вклали в економіку цих країн 50 млрд дол. США, що допомогло

створити близько 200 тис. робочих місць. Завдяки китайським інвестиціям вдалося усунути деякі критичні проблеми країни, що розвиваються, в т. ч. пов'язані з недостатнім рівнем розвитку їх економіки та інфраструктури. Крім того, у доповіді йшлося про практичні кроки з побудови «Морського шовкового шляху».

В основі діяльності китайського керівництва з геополітичного становлення КНР — міцна економічна база, що зберігає позитивну динаміку свого розвитку. Мається на увазі реалізація десятирічного плану «Зроблено в Китаї 2025», ухваленого у 2015 році, що передбачає інноваційну модернізацію китайської промисловості. Згідно з планом, до пріоритетних напрямів роботи Державної ради (уряду) Китаю належить підвищення інноваційного потенціалу обробних галузей, інтеграція інформаційних технологій та індустрії, активізація процесу формування китайських брендів, всебічне втілення «зеленого» виробництва, а також розширення сфери послуг.

Завдяки цьому зростає економічний потенціал Китаю, зміцнюються його позиції як найбільш потужної після США країни світу. Водночас економіка КНР стає більш ефективною, інноваційною за своїм характером і за низкою показників вийшла на економічний рівень провідних розвинутих держав. Щоправда, внаслідок деяких внутрішніх проблем, а також запровадження Сполученими Штатами Америки додаткових мит на китайські товари темпи росту ВВП КНР впали до найнижчого рівня за останні роки — 6,6 % у річному вимірі.

Посилену увагу КПК та китайський уряд приділяли безпеці країни та демонстрації її військової потужності в АТР і інших регіонах світу. Маються на увазі заходи з проведення масштабної воєнної реформи, завдяки якій формуватимуться нові компактні, високоманеврові та високотехнологічні збройні сили. З цією метою протягом 2018 року виконувалися завдання з оптимізації організаційно-штатної структури НВАК, якісного оновлення озброєння та військової техніки, опрацьовувалися нові методи ведення війни у різних сферах.

У 2018 році до основних досягнень КНР у розбудові своїх збройних сил можна віднести озброєння військових частин балістичними ракетами середньої дальності нового покоління, а також проведення успішних випробувань другого китайського авіаносця вітчизняного виробництва. Крім того, у Джибуті на узбережжі Аденської затоки відкрито першу закордонну базу ВМС НВАК, головне завдання якої — підтримка китайських ВМС у захисті комунікацій, що у західній частині Індійського океану. Для виконання зазначених заходів у 2018 році військовий бюджет КНР збільшився на 8,1 % — до 175 млрд дол. США.

Маючи такий потенціал, Китай намагався будувати відносини стратегічного партнерства зі США, мотивуючи це як взаємними інтересами двох країн, так і впливом їх стосунків на весь світ. Так, Пекін намагався запевнити Вашингтон у тому, що необхідно усувати чинні проблеми без взаємного тиску чи санкцій, мит чи інших обмежувальних заходів. Водночас керівництво КНР жорстко відстоювало перед США свої позиції. У відповідь на введення США додаткових ввізних мит на товари китайського виробництва Китай підвищив мито на американську продукцію. Крім того, Пекін призупинив стратегічний діалог з Вашингтоном з питань політики та безпеки. Окремим напрямом дій КНР стала демонстрація сили в АТР, насамперед у районі спірних островів.

3. Особливості ситуації, що спостерігається в інших регіонах світу, які важливі для України

Окремим чинником впливу на інтереси України і надалі залишається ситуація на Близькому Сході, у Північній Африці та в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Насамперед це — збройний конфлікт у Сирії, діяльність ісламських екстремістів, а також незавершеність процесу врегулювання проблем довкола Корейського півострова. Крім того, не припинялися міжнародні суперечності довкола Арктики. Все це не могло не відволікати уваги світової спільноти від того, як Російська Федерація намагається реалізувати свою неоімперську політику, в т. ч. на українському напрямку.

Сирія. У 2018 році збройний конфлікт у Сирії й надалі був основним джерелом, звідки поширювалася нестабільність на Близькому Сході, яка негативно впливала і на сусідні регіони, в т. ч. на Північну Африку та Європу. При цьому під виглядом боротьби з ісламським екстремізмом (т. зв. Ісламською державою — ІДІЛ) Росія продовжувала надавати військову допомогу режимові Б. Асада в Сирії у його протистоянні з опозицією. На думку росіян, це зміцнювало позиції Росії в регіоні і допомагало налагоджувати відносини з Заходом, оскільки служило своєрідним підґрунтям для ведення спільної боротьби з тероризмом.

За підтримки військових контингентів Росії, Ірану і ліванської «Хизбулли», сирійська урядова армія протягом 2018 року взяла під контроль більшу частину території Сирії, за винятком кількох районів, що залишалися під контролем курдів, США (східна частина країни) та ІДІЛ (до 5 % сирійської території). Разом з тим це не дало змоги гарантувати безпеку в Сирії. Не випадково фактично провалилися мирні переговори, що започатковувалися як міжнародною коаліцією на чолі зі США, так і Росією.

Не вдалося усунути також суперечності між різними країнами, які мають свої інтереси в Сирії. Насамперед, це Росія та США, у яких принципово різні погляди на майбутнє режиму Б. Асада. А після того, як виник інцидент внаслідок помилкового знищення російського літака-розвідника Іл-20 силами сирійської ППО 17 вересня 2018 року під час нальоту ізраїльської авіації, значно загострилися відносини між Росією і Ізраїлем.

Корейський півострів. Незважаючи на певні позитивні зрушення у розвитку ситуації довкола Корейського півострова, в цілому вона була складною та суперечливою. Так, скоординований тиск ООН, США, Китаю та ЄС змусив Пхеньян піти на поступки світовій спільноті у питаннях реалізації своєї ракетно-ядерної програми. У квітні 2018 року лідер Північної Кореї (КНДР) Кім Чен Ин повідомив про призупинення робіт зі створення ракетно-ядерної зброї. Водночас розпочався процес нормалізації відносин між КНДР та Південною Кореєю. У справі усунення згаданої проблеми слід віддати належне тимчасовому процесу налагодження відносин між США та Китаєм (як головним військовим союзником та економічним партнером КНДР), що

певним чином скоординувало заходи впливу на Північну Корею, в т. ч. у рамках спільних санкцій. Зокрема, Китай припинив постачання нафти до КНДР, відмовився імпортувати її товари, що мало критичні наслідки для північнокорейської економіки. Виходячи з цього, голова КНР Сі Цзіньпін переконав Кім Чен Ин у необхідності змінити позицію.

Після цього президент США Д. Трамп та Кім Чен Ин змогли домовитися про зустріч, яка відбулася в червні 2018 року у Сінгапурі. Сторони досягли домовленості щодо ядерного роззброєння КНДР в обмін на гарантування її безпеки. На основі таких обіцянок Північна Корея розпочала ліквідацію своєї інфраструктури з виробництва та випробування ракетно-ядерної зброї.

Однак згодом, з відновленням напруженості у відносинах між США та КНР, ситуація довкола ракетно-ядерного роззброєння Північної Кореї знову ускладнилася. Так, з одного боку США звинуватили КНДР у невиконанні даних нею зобов'язань щодо припинення розробки і виробництва ракетно-ядерної зброї, а з іншого — Пхеньян висловив претензії до Вашингтона стосовно зволікання у процесі надання реальних гарантій безпеки Північній Кореї та висування неприйнятних для неї умов. Через що ситуацію довкола Корейського півострова остаточно не врегульовано, що залишалося одним із основних джерел напруженості в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Арктика. Загострення протистояння між Заходом та Росією, ускладнення відносин між США і КНР вилилися у посилення їх суперечностей в Арктиці. Як наслідок підвищилася військова активність США, НАТО та Росії в Арктичному регіоні та на прилеглих до нього територіях і морських акваторіях.

Саме тому в цьому районі проводилися найбільш масштабні навчання ОЗС НАТО Trident Juncture 2018, навчання ВМС США типу ICEX, під час яких опрацьовувалися дії підводних сил у Північному Льодовитому океані та прилеглих до нього морях. Зокрема, навчання ICEX-2018 відбулося у березні-травні 2018 року в морі Бофорта (район Аляски) за участю двох атомних підводних човнів ВМС США та підводного човна ВМС Великобританії. Вони виконували завдання з підлідного прориву до берегів супротивника. В цей же час на території Аляски

відбулися спільні навчання ВПС, Морської піхоти та Сил спеціального призначення ЗС США Arctic Edge-2018, де вдосконалювалось проведення розвідувально-диверсійних операцій в умовах Крайньої Півночі.

Високий рівень військової активності в Арктиці демонструвала також Росія на СКШН ЗС РФ «Схід-2018» у рамках переміщення загону бойових кораблів Північного флоту (ПФ) РФ на Далекий Схід, а також польотів стратегічної авіації до узбережжя Аляски. Аналогічні завдання виконували на навчаннях ПФ Росії в Баренцовому та інших арктичних морях. Крім того, продовжувалось формування Арктичного об'єднаного стратегічного командування ЗС РФ «Північ». Зокрема, розпочалося розгортання дивізії берегової оборони на Чукотському напрямі.

Своєю чергою, Державна рада Китаю ще на початку 2018 року оприлюднила зміст Білої книги про арктичну політику КНР. Документ закріплює права країни на проведення наукових досліджень, судноплавство, проліт літаків, рибальство, прокладання підводних кабелів та трубопроводів, розвідку та видобуток природних ресурсів у відкритому морі, міжнародних районах морського дна й інших спеціальних морських акваторіях та районах Північного Льодовитого океану.

Таким чином, у 2018 році головним чинником, що впливав на розвиток ситуації довкола України та становив основну загрозу її національній безпеці, залишалася збройна агресія Росії. Незважаючи на зниження інтенсивності бойових дій на Донбасі, Росія удосконалювала свої можливості з подальшого військового вторгнення в Україну, в т. ч. проведенням повномасштабної наступальної операції. Паралельно Росія

намагалася дестабілізувати ситуацію в Україні.

За таких обставин для України має принципове значення тверда позиція США, НАТО і ЄС, які дотримуються обраної політики стратегічного стримування Росії у спосіб нарошування санкцій проти неї, підтримки України та зміцнення безпеки Європи зі Східного напрямку. В рамках розвитку співробітництва з НАТО і ЄС Україна послідовно інтегрується у безпекову систему Північноатлантичного альянсу та економічний простір Європейського Союзу.

Разом з тим посилення суперечностей між Заходом та Росією з українського та інших питань загострює конфронтацію сторін фактично до рівня нової «холодної війни». При цьому помітно зростає військова активність США, НАТО та Росії, що підвищило рівень загрози збройного зіткнення між ними.

На цьому фоні не припинявся процес формування нової багатополлярної моделі світового устрою, що супроводжувалося змінами всієї системи міжнародних відносин, включно з появою нових ліній протистояння між провідними державами світу. Як наслідок це суттєво ускладнило ситуацію у світі і посилює непередбачуваність її розвитку.

Окремими витоками загроз світовій та регіональній стабільності залишаються дії міжнародних терористів, осередки конфліктів у країнах Близького Сходу і Північної Африки, а також неврегульованість ситуації довкола Корейського півострова. У 2018 році все це так чи інакше відволікало увагу світової спільноти від дій Російської Федерації, що полегшувало їй проводити неоімперську політику. ■